

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA DUNYOQARASH ELEMENTLARINI SHAKLLANTIRISHDA ONA TILINI O'RGANISHNING ROLI

Yo`lchiboyeva Lolaxon

Farg`ona davlat universiteti o`qituvchisi

Saidumarova Mardonaxon

Farg`ona davlat universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7899526>

Har bir kishining dunyoga nisbatan o'z qarashi, o'zi va o'zgarlar, hayot va olam to'g'risidagi tasavvurlari, xulosalari bo'ladi. Ana shu tasavvurlar, tushunchalar, qarash va xulosalar muayyan kishining boshqa odamlarga munosabati va kundalik faoliyatining mazmunini belgilaydi. Shu ma'noda, dunyoqarash - insonning tevarak atrofini qurshab turgan voqelik to'g'risidagi, olamning mohiyati, tuzilishi, o'zining undagi o'rni haqidagi qarashlar, tasavvurlar, bilimlar tizimidir. Dunyoqarash - olamni eng umumiy tarzda tasavvur qilish, idrok etish va bilishdir. Dunyoqarashning bir kishiga yoki alohida shaxsga xos shakli individual dunyoqarash deyiladi. Guruh, partiya, millat yoki butun jamiyatga xos dunyoqarashlar majmuasi esa, ijtimoiy dunyoqarash deb yuritiladi. Ijtimoiy dunyoqarash individual dunyoqarashlar yig'indisidan dunyoga keladi, deyish mumkin. Bunda ijtimoiy dunyoqarashning umumiy va xususiy shakllarini hisobga olish lozim. Kundalik hayotiy tajribalar asosida jamiyatda, odamlarda oddiy, o'z-o'zicha rivojlanuvchi (stixiyali) mohiyatga ega bo'lgan qarashlar, tushunchalar, g'oyalar shakllanadi. Bu - dunyoqarashning o'z-o'zicha rivojlanuvchi (stixiyali) shakli hisoblanadi. Uni ko'pincha hayotiy falsafa, deb ham ataydilar. Hayotiy falsafaning doirasi juda keng bo'lib, ongning sodda namoyon bo'lish shakllarini ham, oqilona va sog'lom fikrlarni ham o'z ichiga oladi. Hayotiy falsafa yoki oddiy amaliy dunyoqarashning o'ziga xos turini inson faoliyatining turli sohalaridagi bilim va tajribalar ta'sirida shakllanayotgan qarashlar tashkil etadi. «Har kimning o'z falsafasi bor» deyilganida ana shu hol anglashiladi. Demak, dunyoqarash o'zining kundalik ommaviy shakllarida chuqur va etarli darajada asoslanmagan stixiyali xarakterga ega. Shuning uchun ham ko'p hollarda kundalik tafakkur muhim masalalarni to'g'ri tushuntirish va baholashga ojizlik qiladi. Buning uchun olamni ilmiy tahlil qilish va bilish zarur.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'quvchilarga ta'lim-tarbiya berish vazifalaridan biri ularda dunyoqarashni shakllantirishdir. Bu vazifani hal qilishda maqsadga muvofiq ishlashning yetakchi sharti, o'quvchini shaxs sifatida muvaffaqiyatli kamol toptirishdir.

Quyida ko'rsatilgan omillar tilni o'rgatish bilan bog'liq holda o'quvchilarda dunyoqarashni shakllantirish usulini belgilaydi.

1. Tilning ijtimoiy hodisa sifatidagi mohiyati, uning aloqa vazifasini ifodalashdan iboratdir. Maktabda, shu jumladan, boshlang'ich sinflarda tilni o'rgatishning yetakchi yo'nalishi o'quvchilar tilning aloqa vazifasini bajarishni tushunishlariga erishish hisoblanadi.
2. Til bilan tafakkur uzviy bog'liq bo'lib, tafakkur so'z vositasida yuzaga chiqadi. Til tafakkurning maxsuli hisoblanib ongdan tashqarida o'zicha yashamaydi.
3. Til va tafakkur atrofimizni o'rab olgan moddiy borliqqa nisbatan ikkilamchidir.
4. Til barcha tomonlari o'zaro dialektik bog'lanishda va birlikda bo'lgan murakkab, ko'p qirrali hodisa. Aloqa jarayonida tilning barcha tomonlari bir biriga ta'sir etadi, shunday sharoitdagina til o'zini aloqa funksiyasini bajara oladi.

Tilning ijtimoiy mohiyati uning aloqa funksiyasini bajarishda ko'rinadi.

Uning jamiyat hayotidagi rolini aniq tushunishga yordam berish uchun:

1. O'quv jarayonida har bir til birligining nutqimizdagi rolini o'quvchilar o'zlashtirishini ta'minlashi zarur.
 2. O'quvchilarning tilning aloqa funksiyasini, tilning asosiy birliklar (fonema, morfema, so'z, so'z birikmasi, gaplar)ning vazifasini tushunish jarayonida o'rganishdir.
 3. O'quvchilarning tilning kommunikativ funksiyasini tushunishlari "Til har bir kishi va umuman jamiyat hayotida qanday rol ni bajaradi?" savoligajamoa bo'lib javob topishda ijodiy ta'sir ko'rsatadi. Yoshlari oshgan sari odamningodam bo'lishida tilning rolini tushuna boshlaydilar.
 4. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tilga ijtimoiy hodisa sifatida qarashini shakllantirishda tilning kelib chiqishini tilda, ya'ni so'zlarning paydo bo'lishi haqida ularning saviyasiga mos bo'lgan sirni yechish ijobiy ta'sir ko'rsatadi.
- Tilning rivojlanishi haqidagi bo'limini boshlang'ich sinf o'quvchilari ot, sifat, son, fe'l so'z turkumlari, so'zning tarkibi bo'limi katta imkoniyatga ega. Kichik yoshdagi o'quvchilarning tilning o'zlashtirish jarayonini tekshirish shuni ko'rsatganki, tilga ilmiy qarash asoslarini shakllantirish uning muhim bog'lanishlarini bilishga yordam beradi. Xususan, o'quvchilarning so'zning tovush tomoni bilan uning leksik ma'nosi, so'zning morfemik tarkibi bilan leksik ma'nosi, so'zning grammatik ma'nosi bilan uning ma'lum so'z turkumiga tegishliligi o'rtasidagi bog'lanish kabilarni bilib olishi shu maqsadga xizmat

qiladi. Bu bog'lanish tilning fonetik, leksik, so'z yasalishi va grammatik tomonlarini bir-biriga ta'sir qilishini xarakterlaydigan umumiy bog'lanishlarini xususiy ko'rinishi hisoblanadi. Bu esa o'quvchilarning dunyoqarashlarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Tildan bilim berishda o'quvchilarning hayotiy tajribasiga tayanish muhimdir. O'qituvchi nazariy xarakterdagi umumlashtirish zarur bo'lgan faktik materiallarni yig'ish bosqichida ham berilgan bilimlarni amaliyotga tatbiq etish uchun ham bolalarning hayotiy tajribasiga, nutqqa oid amaliyotiga tayanadi. Tilga oid bilimni o'rganish natijasida o'quvchilarning nutq faoliyatining sifati o'zgaradi, ongliligi ortadi.

XULOSA:

Ona tilini o'rganish jarayonida dunyoqarash asoslarini shakllantirish masalasini hal qilishda maktabda o'zbek tilini o'rgatishga asos bo'ladigan material alohida qimmatga ega. Materialning xaqiqiy tomoni uning g'oyaviy yo'nalishida va badiiy ifodaliligi o'quvchilarning fikrlash faoliyatlariga his – tuyg'ulariga ta'sir etadi. Atrof – muhit haqidagi bilimlarni kengaytiradi, tilga va uni yaratgan xalqqa qiziqishini tarbiyalaydi, ularning shaxsiy sifatlarini belgilaydi. Demak, tilni o'rganish jarayonida kichik yoshdagi o'quvchilarda dunyoqarash asoslarini shakllantirishga quyidagi omillar o'qituvchilarning metodologik pozitsiyasi, o'quvchilar o'zlashtiradigan til haqidagi bilimlar tizimi, o'quvchilar o'rganib oladigan bilim usuli, tilni o'rganishga asos bo'ladigan materialning bilim berishdagi g'oyaviy-siyosiy va badiiy qimmati hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi.

References:

1. Kalandarovna, Y. L. (2022). Identification And Education Of Gifted Children. Asia Pacific Journal Of Marketing & Management Review ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603, 11(10), 42-47.
2. Шарофутдинова, Р., & Абдуллаева, С. (2022). Фикрлаш қобилиятини ривожлантиришда ментал арифметика. Ijtimoiy fanlarda innovasiya onlayn ilmiy jurnali, 2(11), 235-239.
3. Kalandarovna, Y. L. (2022). Origin and concept of taboo vocabulary. Innovative Technologica: Methodical Research Journal, 3(10), 184-190.
4. Yulchiboyeva, L. Q. (2022). IRIM-SIRIM BILAN BOG 'LIQ TIL BIRLIKLARINING TAHLILIIY O 'RGANILISHI. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIIY JURNALI, 2(11), 170

